

Nr 236.

Av herr **Frändén**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om delning av jord å landet m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 38 innevarande år med förslag till lag om delning av jord å landet m. m. innehåller förslag av genomgripande beskaffenhet för jordbrukarna. En av de främsta frågorna i denna lag torde vara frågan om åstadkommande av nya laga skiften å ägor, som enligt gällande lag kunna underkastas nytt skifte allenast i det fall, där samtliga delägare enas om nytt skifte.

Numera torde den uppfattningen börja stadga sig, att omskifte, ehuru enhällighet därom ej råder, under vissa betryggande förutsättningar bör kunna medgivas. Föreliggande proposition har tillgodosett detta önskemål. Emellertid avser lagförslaget i denna del endast omskifte av all skifteslagets mark, sålunda såväl in- som utägor. För de nordliga länen torde detta innebära, att omskiften i de flesta fall komma att omöjliggöras, när de därmed förenade kostnaderna bliva jordbrukarne oöverkomliga. För att förstå detta synes böra erinras därom, att proportionen mellan inägor och skogsmark i Norrland mången gång är som 1 till 50, ja 1 till 100. Ett skifteslag, omfattande proportionen 100 tunnland inägor och 5- å 10,000 tunnland utägor, skogsmark, är sålunda en ej ovanlig företeelse. När förhållandena i Norrland äro sådana, att man väl i stort sett torde kunna säga, att skiftena å utmarken äro tillfredsställande, men skiftena å inägorna i många fall kräva revision för att tillgodose jordbrukets utveckling, vill det synas, att lagstiftningen är på fel väg, när den söker påtvinga jordbrukarna skiften i en omfattning, som ej betingas av de faktiska förhållandena. Föreliggande lagförslag omöjliggör sålunda, huru omständigheterna än kunna vara beträffande ägoanordningen inom en bys inägor, att kunna verkställa nytt skifte enbart å dessa. Med ovannämnda exempel framför ögonen synes lagförslaget taga ringa hänsyn till rådande förhållanden, när erforderligt omskifte av 100 tunnland inägor nödvändigt skall behöva draga med sig nytt skifte å några tusental tunnland skogsmark, även där delägare och förrättningsmän anse befintligt skifte å skogsmarken tillfyllest. Detta är en anordning, som för jordbrukarna torde framstå såsom verklighetsfrämmande. Av lagförslaget framgår visserligen, att ägoutbytesförfarandet givits en vidsträcktare tillämpning, sannolikt syftande på att i sådan ordning kunna reglera partiella oformligheter i ägoanordningen. Då emellertid erfarenheten visat, att vissa rättsförhållanden rörande äganderätten allenast kunna

tillrättaläggas genom ett skifte, och ägoutbytesförfarandet lika litet i föreliggande lagförslag som i gällande lag medgiver därför erforderligt tillvägagångssätt, synes den omständigheten, att ägoutbytesrätten göres friare, ej böra inverka på frågan om rätten att, där så prövas lämpligt, omskifta allenast en del av ett skifteslags ägor.

Då det för frågans belysande torde vara erforderligt att göra en jämförelse mellan verkningarna av ett partiellt omskifte av inägorna till en by och ett ägoutbytesförfarande inom samma inägor, vilket sistnämnda förfarande skulle avse att söka nå samma mål som omskiftet, skall följande anföras.

Vid det partiella omskiftet skulle bl. a. ägoanordningen kunna regleras i önskvärd riktning, erforderliga vägar och samfälligheter utläggas, onödiga och otidsenliga gamla samfälligheter uppdelas mellan sakägarna samt befintliga oegentligheter i äganderättshänseende tillrättaläggas, allt ordnat genom ett förordnande och handlagt vid en sammanhängande förrättning. Vid ett ägoutbytesförfarande torde däremot endast ägoanordningen kunna regleras och fråga är, om ej även där oöverkomliga svårigheter förefinnas att nå samma resultat, som omskiftet i denna del skulle kunna medföra.

Härav synes framgå, att ett partiellt omskifte på ett smidigt och ändamålsenligt sätt skulle lösa olika, viktiga frågor; frågor som annars endast torde kunna lösas genom omständliga åtgöranden eller föranleda kostsamma processer. Det bör även framhållas, att vid tiden för de äldsta laga skiftena i Norrland kunde utvecklingen av odlingen inom ett skifteslag ej förutses, vilket medfört att nuvarande ägoanordning beträffande inägorna mången gång är synnerligen bristfällig och lägger hinder i vägen för ett ändamålsenligt brukande av jorden.

För nytt laga skifte, omskifte, stadgar lagförslaget att vid fråga härom skola förrättningsmännen avgiva utlåtande i saken, varefter detsamma skall underställas ägodelningsrättens prövning. Då motsvarande bestämmelse givetvis skulle gälla även för det fall, att partiellt omskifte finge äga rum, synes även här en säker garanti mot förhastade omskiften förefinnas.

De tillägg i lagtexten, som synas skola erfordras för genomförande av anförda partiella omskiften, beröra 1 kap. 11 § och 13 kap. 13 § på sätt här nedan hemställas. Vid ett bifall till förestående ändringsförslag läser måhända 1 kap. 20 § böra förtydligas därhän, att vad paragrafen föreskriver skall gälla även vid laga skifte av del av skifteslag. De första orden i paragrafen skulle då lämpligen lyda sålunda: Har, då laga skifte övergår skifteslag eller del därav, delägare tidigare — — — — — Emellertid finner jag det tveksamt om detta tillägg är behöfligt, varför jag i denna del ej har något yrkande. Huruvida det må anses behöfligt att till 4 kap. 6 § göra ett tillägg, däri direkt uttalas, att även för det fall, att omskifte ej övergår hela skifteslaget, yttergränserna till de ägoområden, skiften, vilka ej ingå i omskiftet, böra å kartan upptagas och summariskt i handlingarna redovisas, vågar jag ej avgöra. Skulle sådant efter prövning inom vederbörande utskott anses erforderligt, håller jag före, att

tillägget, som bör upptagas såsom ett tredje stycke till sagda paragraf, bör erhålla ungefär följande lydelse: Där jämlikt 1 kap. 11 § tredje stycket bestämmes att vissa ägor ej skola ingå i skiftet, skola likväl yttergränserna till de av omskiftet berörda ägoskiftena till de delar, dessa icke ingå i omskiftet, upptagas å kartan och i övrigt redovisas såsom ovan i första stycket sägs.

Ett spörsmål, som särskilt för skogsägarna i Norrland är brännande och av stor betydelse, är frågan om ersättningar mellan sakägarna vid förrättningar, som röra rågångar och andra ägo­gränser. I föreliggande lagförslag liksom i gällande skifteslag är denna fråga ej beaktad. I kungl. propositionen, sid. 469, finner man, att lantmäteristyrelsen enligt nådigt uppdrag med biträde av tillkallade sakkunniga verkställt utredning rörande beräk­nande vid skiftesförrättningar av ersättningar mellan delägare för odling, hävd och minskad avkastning jämte därmed sammanhängande frågor. Omförmälda sak­kunniga hava beträffande likvider vid rågångsförrättningar ansett dylika i vissa fall kunna anses skäligen, men att det knappast torde vara möjligt att bestämma, när sådana ersättningar böra förekomma, varför frågan torde böra bedömas i varje särskilt fall för sig (sid. 515 i kungl. prop.). Lantmäteristyrelsen har för sin del under hänvisning till lagberedningens anförande i förslaget till jordabalk III uttalat (sid. 492 i kungl. prop.), att utrymme för likvidförfarande vid nu ifrågavarande slag av förrättningar knappast torde förefinnas. Därmed har frågan tydligen avförts från vidare diskussion. För den med Norrlandsförhållandena förtrogne synes det emellertid betänkligt, att denna så viktiga fråga skjutes åt sidan. Det torde finnas en stadgad uppfattning, att även här borde den nya jorddelningslagen sökt finna medel för att undanrödja de mest i ögonen fallande orättvisorna, som förekomma, särskilt rörande mistad ståndskog, för den som genom rågångsutstakning nödgas frångå av honom tidigare hävdad skogbärande mark.

Då det stigande markvärdet medför, att rågångsförrättningar berörande skogsskiftena i allt högre grad börja förekomma, och med vetskap om de betänkligen fel, som kanske i allmänhet vidlåda det äldre för dessa förrättningar grundläggande kartmaterialet, ligger det i sakens natur, att dessa rågångsutstakningar ofta medföra stora förskjutningar av hävdade ägo­gränser. Val detta medför för den eller de jordbrukare, som utan ersättning få frångå sparad ståndskog, lär vara väl känt. Rättsuppfattningen härom hos menige man torde vara den sunda uppfattningen, att den, som vid rågångsutstakning mister jord, bör hava skäligen ersättning för ståndskog därå; allt givetvis under den förutsättning, att den felaktiga hävden skett i god tro. Det är därför synnerligen önskvärt, att lagtexten skall kunna inrymma sådana bestämmelser, att där dylika likvider vid rågångsförrättningar anses skäligen, dessa skola bestämmas och utgå i den ordning jorddelningslagen i andra fall stadgar.

Man torde kunna hävda den uppfattningen, att, om förrättningsmännen lagligen ägde att upptaga denna fråga till behandling, de påtagligaste olägenhe-

terna skulle undanröjas. Vid en sådan objektiv prövning, där förrättningsmännen böra kunna bilda sig en god uppfattning rörande vad som kan anses rättvist och skäligt, torde det väl i allmänhet lyckas förrättningsmännen att åstadkomma frivillig förening mellan sakägarna om dessa likvidfrågor.

Ifrågasatta likvidförfarande vid rågångsförrättningar synes dock, i avvaktan på bestämmelser i den nya jordabalken rörande ägo gränser, endast böra omfatta ersättning mellan skiftesdelägare beträffande värdet av ståndskog. Det kan synas tvivelaktigt å vilken plats det som här föreslagits bör införas i lagtexten. Kanske det lämpligen kunde ske genom en särskild paragraf, då § 7 eller § 8 i hithörande kapitel, tilläventyrs med ungefär följande innehåll:

Vid bestämmande av rågång gälle i tillämpliga delar vad i 14 kap. är stadgat; dock att till sakägare, som mister hävdad jord, ersättning skall utgå endast för värdet av ståndskog eller för mark med vidtagna skogskulturåtgärder och såvitt sakägaren är i god tro. Angående beloppet av ersättningen bestämme förrättningsmännen, där delägarne ej äro ense.

Eljest föreslår jag såsom lämpligare ett tillägg till 14 kap. i dess slut av ungefär det innehåll, som nedan angives. Tillägget läser böra upptagas såsom § 14; därav skulle följa att § 14 erhöles beteckningen § 15.

Beträffande skifteskostnaderna har det hittills visat sig, att ägare av bl. a. avsöndrad lägenhet kunnat åläggas större anpart av dessa än som rättvisligen bort ske, om hänsyn fått tagas till den mindre nytta denna haft av skiftet. Detta förhållande har särskilt framträtt i Norrland, där nämligen kostnaderna för verkställda omfattande ståndskogslikvider till synes obilligt kommit att åvila jämväl avsöndrade lägenheter, ehuru dessa i många fall ej alls berörts därav. I lagförslaget har genom bestämmelserna i 1 kap. 20 § och 17 kap. 1 § 3 stycket denna olägenhet i huvudsak undanröjts. Det är likväl fråga om, huruvida bestämmelsen rörande denna angelägenhet i 1 kap. 20 § ej kunde göras tydligare. Där läses nämligen i 1 stycket: » — — — — — vare han ej skyldig ingå i skifte annat än i den mån sådant erfordras för att övriga delägare skola erhålla så lämplig och redig ägoanordning, som belägenheten medger. — — — — — »

Det synes lämpligt, att lantmätaren uttryckligen skall meddela sakägarna, när dylik utslutning lagligen synes kunna ske, enär det torde få anses visst, att mången jordägare, för vilken förutsättning för dylik utslutning förefinnes, av okunnighet ej begär detta, vilket skulle kunna medföra, att denna indroges i skiftet och han finge utgöra kostnader enligt bestämmelsen i 17 kap. 1 § 1 stycket, i stället för efter bestämmelserna i 3 stycket.

Härav föranlett ändringstillägg återfinnes under 1 kap. 20 § här nedan.

I avdelningen III, om andra lantmäteriförrättningar, bemärkes att utbrytning av servitut, bestående i rättighet till skogsfång och mulbete eller endera av dessa rättigheter, under vissa förutsättningar kan utan sammanhang med

skifte verkställas. Det synes böra medgivas uttrycklig rättighet för sakägarna, där de därom äro eniga och tredje mans rätt ej åsidosättes, att föreningsvis träffa avtal om att viss till gränserna bestämd ägovidd må avskiljas från den servitutsförpliktigade fastigheten att utgå i stället för servitutet till den servitutsförpliktigade fastigheten. En förrättning verkställd i enlighet härmed skulle givetvis bliva en mycket enkel och sålunda mindre kostsam förrättning, och torde det vara troligt, att detta förhållande komme att medföra ett vidsträckt begagnande av denna utbrytningsrätt. Det torde vara av allmänt intresse att lagstiftningen i denna del bereder jordägarna ett smidigt och ändamålsenligt förfarande för reglering av berörda servitutsrättigheter. Ett motsatt förfarande lärer medföra, att denna önskvärda utbrytningsrätt ej användes i den utsträckning lagstiftaren avsett, i varje fall på grund av kostnadsskäl ej av de mindre jordägare, som mest beröras av lagförslaget.

Härav betingat tillägg återfinnes under 20 kap. 6 § här nedan.

I anslutning till det anförda får jag föreslå,

att riksdagen för sin del ville antaga följande ändrade lydelse eller tillägg i föreliggande förslag till lag om delning av jord å landet:

1 kap.

11 §.

Skifteslag som delats — — — — — mera än en röst.

Ändå — — — — — till stånd.

Vad sålunda stadgats skall gälla jämväl i fråga om omskifte av del av ägoområde till skifteslag av förut angiven beskaffenhet, där det avsedda ändamålet icke kan vinnas medelst ägoutbyte. Vad i 5 § andra stycket är föreskrivet skall härvid alltid lända till efterrättelse.

20 §

Har, då laga skifte — — — — — delningsgrund. Lantmätaren vare skyldig å sammanträde meddela sakägare, vilka ägor som jämlikt detta stadgande kunna uteslutas från skiftet.

Utjordar, urfjällar — — — — — genom ägoutbyte.

13 kap.

13 §

Skiftas — — — — — indelning.

Har — — — — — delningen.

Vad — — — — — delning.

Vid sådant skifte, varom i 1 kap. 11 § tredje stycket sägs, skall skiftet ske i anslutning till i jordregistret gällande fastighetsindelning.

14 kap.

14 §

Vad i detta kap. är stadgat om ersättning vid laga skifte till delägare, som mister skog eller mark, därå skogskulturåtgärder vidtagits, skall i tillämpliga delar gälla även eljest, när vid bestämmande av rågång rågranne mister skog eller mark med vidtagna skogskulturåtgärder; skolande ersättningens belopp, där delägarne ej enas, bestämmas av förrättningsmännen.

20 kap.

6 §

I fråga — — — — — föreskrivet.

Där — — — — — skäligt.

Vid utbrytning enligt 3 § vare dock delägarne obetaget att träffa förening om vederlagsjords uttagande genom att viss till gränserna bestämd ägovidd avskiljes från den servitutsförpliktade fastigheten. Sådan förening lände till efterrättelse, därest det finnes uppenbart, att rätt, som tillkommer innehavare av fordran, varför säkerhet åtnjutits på grund av in-teckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken, icke äventyras genom föreningen.

Stockholm den 19 februari 1926.

A. O. Frändén.